

zaslužuju da im budu dostupne najviše kulturne vrijednosti, rjeđito govori o karakteru demokratske kulturne politike, ali i o pravom putu zadovoljavanja kulturnih potreba. Naravno, ova opšta orijentacija ne znači nipošto sužavanje ili osiromašenje obima ili vrste sadržaja koji se prezentiraju radnicima, niti, pak, reducira njihove sklonosti niti slobodu izraza. Naprotiv, dostupnost autoentičnih kulturnih sadržaja radnim ljudima samo će uvećavati mogućnost i slobodu njihovog izraza i opredjeljenja, i razvijati smisao da se opredjeljuju za istinske kulturne vrijednosti. Svaki onaj pristup koji takve mogućnosti zatvara u ime »kulture za mase«, znak je ne samo odsustva demokratske kulturne politike, već i drugog manipulisanja kulturnim potrebama, i to u smislu ograničavanja svake slobode izbora i nametanja ovještalih obrazaca.

Kulturna akcija u osnovnim organizacijama udruženog rada mora stoga biti usmjerena na razvijanje ne samo određenih kulturnih potreba ili širenje određenih kulturno-umjetničkih sadržaja, već ona mora biti usmjerena na promjene samog načina života. Dakle, nije riječ o tome da se mijenja kulturna potreba, već da se mijenjaju sam način života, uslovi rada i proizvodnje, odnos prema radu i produktivnosti, da se razvijaju novi međuljudski društveni odnosi, itd.

Danas kulturna akcija ne može imati neka uska parcijalna određenja; ona se ne može voditi u tradicionalno shvaćenom kulturnom sektoru, već mora imati značaja za ukupnost životnih uslova radnog čovjeka, za njegovu osposobljenost da odlučuje o uslovima i rezultatima svoga rada i da zajedno s drugim radnim ljudima odlučuje i o svojim kulturnim potrebama i interesima. Kulturna akcija, dakle, danas ne može imati uski, sektorski smisao, upravo stoga što ni kultura ne ostaje u sektorskim okvirima. Značenje kulturne akcije u osnovnoj organizaciji udruženog rada, dakle, jeste da unapređuje i obogaćuje sadržaje života, rada i slobodnog vremena. Kulturna aktivnost u osnovnoj organizaciji udruženog rada se ne može shvatiti kao formalno ili mehaničko unošenje kulture u rad, već kao stvaranje svih neophodnih uslova da jačanju stvaralačke komponente rada i života, da se rad uistinu sve više oslobađa spoljašnjih okvira i stega, da se prevazilaze sivilo, monotonija, rutina. Kulturna politika u udruženom radu usmjerena je i na to da humanizuje opšte uslove rada, da racionalno koristi stvaralački potencijal, ali isto tako i da se prenosi i na slobodno vrijeme i da ga sadržajno obogaćuje i osmišljava. Potrebno je suočiti se s činjenicom da postoji neraskidiva veza radnog i slobodnog vremena i da stoga kulturna politika u udruženom radu mora biti cjelovita, usmjerena, dakle, i na radno i na slobodno vrijeme.

Određena istraživanja slobodnog vremena pokazala su da postoje odista još velike i neiskorišćene mogućnosti kulturnih aktivnosti u slobodnom vremenu. Drugim riječima, slobodno vrijeme je još uvijek vrijeme koje nije ispunjeno pravim kulturnim sadržajima, kulturnom akcijom i samodjelatnošću.

Kulturna politika, cjelovito koncipirana, mora izražavati kulturne potrebe i interese radnih ljudi. Ona mora favorizovati sve one metode i sadržaje koji vode dalje humanizaciji života i rada, razvijanja novih socijalističkih samoupravnih odnosa. U stvari, možemo reći da kulturna politika mora postati instrument rada koji se oslobađa, a ne nikakva spoljašnja sila ili spoljašnje određenje kulturnih tokova i kulturnog stvaralaštva. Stoga i odlučivanje o kulturnoj politici i kulturnom razvitku mora izaći iz uskih tradicionalnih okvira i još uvijek administrativno-etastičkih struktura i postati istinsko pravo stvaralaca u materijalnoj i kulturno-duhovnoj proizvodnji da odlučuju o kulturnom životu i razvitku.

Kulturna politika koja se vodi po sili inercije i van širokih i kvalifikovanih rasprava, nema nikakvih izgleda da ostvari dublje tragove u kulturnom životu, da prihvati nove izazove savremene civilizacije i našeg društva koje se dinamično razvija.

Pritisak starih odnosa i inercije naslijeđenog ponegdje su još dovoljno snažni da ne prihvataju nove podsticaje niti smjelije otvaraju nove mogućnosti kreativnog istraživanja. Stvaralačke snage u svim oblastima materijalne i kulturno-duhovne proizvodnje umnožavaju se, po svemu sudeći, daleko brže nego što to uspijeva naša kulturna politika da prati i prihvati. Svakako da je materijalni činilac važan ograničavajući faktor da se potpunije prihvate i razviju mnogi kreativni podsticaji. Međutim, materijalni faktor nije nikada jedini koji utiče na naš odnos prema kulturi. On je nekada više posljedica jednog stanja nedovoljne kulturne razbudenosti, pasivnosti, nego što je jedini i isključivi uzrok određenim pojavama inertnosti u kulturi. Ravnodušnost je najveći protivnik kulturnog napretka i ona se može savladati samo pravim i obuhvatnim kulturnim akcijama.

Mnogo novih i specifičnih problema javlja se u konstituisanju naše kulturne politike. Međutim, sve je jasnije da bez dubljeg naučnog istraživanja postojećih kulturnih realnosti, kulturnih potreba i mogućnosti kulturnog razvoja, nije moguće obezbijediti stabilne i čvrste osnove naše kulturne politike. Samo neprekidno teorijsko osmišljavanje prakse, podsticanje dijaloga otvorenim pitanjima kulture, stalno razvijanje nove svijesti o kulturi kao bitnom činiocu ukupnog socijalističkog samoupravnog razvoja i socijalističke revolucije i podsticanje jedne stimulative kulturne klime, jesu stalne obaveze i zadaci naše kulturne politike.

Za takvu orijentaciju potrebni su nam odgovarajući kulturni programi, kulturna akcija i animacija, ali isto tako i povezano djelovanje postojećih kulturnih institucija. Slobodno vrijeme mora postati i vrijeme, kako bi Marks rekao, za »višu djelatnost«. Mora se mnogo smjelije otvarati prostor za sve slobodnije i sadržajnije oblike kulturnih samodjelatnosti, koje će podsticati kulturnu potrebu i afinitet radnog čovjeka, razvijati njegov smisao za istinske vrijednosti. Pored toga, slobodno vrijeme pruža značajne mogućnosti za dalje stručno osposobljavanje i usavršavanje, inovaciju znanja itd.

Sve dok u punoj mjeri ne sagledamo sav društveni, kulturni, obradovni, rekreativni značaj slobodnog vremena, dok ne shvatimo njegov smisao u obnavljanju fizičke i duhovne energije i obogaćivanju ličnosti radnog čovjeka novim sadržajima, nećemo biti u stanju da sredstvima kulturne politike adekvatno reagujemo na izazove našega vremena.

kultura kao način života i kulturna revolucija

dragan koković

Kultura shvaćena kao način života povezuje se s kulturnom revolucijom, putem koje se jedino može prevladati tradicionalni status kulture kao izdvojene delatnosti, oblasti, status kulture kao izdvojene delatnosti, oblasti, institucije, odnosno podjeljenog proizvodnog rada i kulturnog stvaralaštva.

Pre svega, treba prevazići klasne uslove kulturnog delovanja. »Boriti se protiv klasnog (misli se na buržoasku vladajuću klasu, D.K.) obilježja kulture, dokinuti kulturnu privilegiju buržoazije, dakle, nikako ne znači prenositi radnim masama populariziranu buržoasku kulturu. Sasvim suprotno: nije radnička klasa ona koja treba poprimiti buržoasku kulturu; upravo kultura mora biti prožeta iskustvom, vrijednostima, zadaćama i problemima koje radnička klasa svakodnevno preživljava u svom radu, u svom životu izvan rada, u svojim borbama. Klasna značajka kulture određena je činjenicom da radnička klasa nije u njoj naznačena kao subjekt, kao primanje dojmova o društvu, onakvom kakvo je ono uistinu sa stajališta radnika. Mi imamo oblatu kulturnu proizvodnju o radnicima, kakvi oni izgledaju kapitalističkom društvu – tehničku, sociološku, moralnu i političku literaturu – ali vrlo malo stvari o društvu na njegovim radnim razinama, onakvom kako ono izgleda radnicima. Ono što znamo o zbilji industrijskog rada i profesionalnoj kulturi, koju sadrže čak i zadaće koje zahtevaju nisku kvalifikaciju, znamo uglavnom iz nekih sovjetskih romana i rijetkih suhoparnih socioloških anketa namjenjenih ne radničkoj publici. Zastrahujuća se tišina spustila na radničku stvarnost; to je muk koji omogućuje svakidašnje tvrdnje da je radnički položaj postao prihvatljivim, čak udobnim, da su se klasne razlike čak ublažile.« Ovak mir, ovaj muk, mrtvo more, ova zastrašujuća tišina o kojoj govori Gorc, uvek znači prepreku za izvođenje istinske kulturne revolucije.

E. Moren ističe da »ideja kulturne revolucije... treba da nas dovede do revolucionisanja ideje kulture: ova više neće biti estetski talog društvene stvarnosti, zabava u slobodnom vremenu, odraz i epifenomen, jedinstvena superstruktura, kao što smo videli; kultura kao celina načela, normi, pravila, modela, javlja se kao generativno infraktivno naših društava, koja usmerava, daje oblik svakodnevnom životu, našim ličnim životima.«

Da su revolucija i kultura »duboko srodni pojmovi« ukazuju i A. Lefevr, ističući da je kulturna revolucija »povezana sa ekonomskim i političkim preobražajima, ali se od njih razlikuje«. Slično Morenu, Lefevr njen cilj i smisao vidi »u ostvarenju jedne kulture koja ne bi bila institucija nego način života (stil?), koja bi omogućila rehabilitaciju dela slobode aproprorcije, upotrebe vrednosti ljudskog bića. Kulturna revolucija bi preobrazila svakodnevnicu, a ne samo državu i odnose vlasništva.«³ Zato revolucija, po njemu, poprma novi smisao, koji se ogleda, pre svega, u »smanjenju sivila svakidašnjice i kreaciji kulture«.

Revolucija uvek znači radikalnu promenu. Osnovni problem se može formulisati: da li ćemo revolucijom smatrati svaku radikalnu promenu u nekoj posebnoj oblasti društva, ili ćemo taj pojam primenljivati samo na radikalni preobražaj celine društva; odnosno kad je reč o preobražaju onih društvenih struktura i institucija od kojih bitno zavise svi oblici društvenog života. S pravom se može kritikovati često pristuno jednostrano shvatanje revolucije. To je ono shvatanje koje naglašava da je svaka dublja revolucija sinteza tri revolucije: političke, socijalne i kulturne revolucije. Prva se povezuje s preuzimanjem vlasti – institucionalizovane moći. Socijalna revolucija se najčešće povezuje s promenom ključnih institucija i struktura što stoji u samoj društvenoj osnovi, uz korenitu promenu u životnom i opštedruštvenom položaju velikih delova društva, uključujući i radikalne promene u konkretnom istorijskom obliku društvenog rada i načinu proizvodnje. Kulturna revolucija bi značila radikalni zaokret do tada vladajuće kulture, stvaranje nove kulture ili novih dominantnih sadržaja o kulturi. Nekada se literaturi mogu naći mišljenja da te revolucije slede jedna za drugom i po tom redosledu kulturna revolucija dolazi tek na kraju. Međutim, teza bi se mogla obrnuti i suprotstaviti takvim shvatanjima, isticanjem da su promene u kulturi zapravo jedna od pretpostavki revolucije.⁴ Kako nema »kulture bez čovjeka, ni čovjeka bez kulture, ne može biti ni istinski ljudskog društva bez istinski kulturnog čovjeka. Ukoliko ne razvija socijalističku kulturu, socijalizam nije socijalizam. Stoga, oni koji misle da bismo malo mogli odgoditi razvoj kulture u socijalizmu, izgleda malo zaboravljajući da odgoditi kulturu znači odgoditi socijalizam.«⁵

Revolucionarno vrenje nastupa kad jedan vladajući način života i jedna vladajuća društvena kultura nisu više u mogućnosti da uspešno rešavaju egzistencijalne probleme i artikulišu ljudski život. Revolucija znači delovanje koje iz ljudskog života odstranjuje one prepreke koje su i do sada ljude pritiskivale i onemogućavale da žive u pravcu svojih želja, potreba i sposobnosti. Ona znači prelomni momenat u životima »miliona ljudi«. U stvari, način »kako najveća dostignuća u kulturi opisuju (i ne samo opisuju – D.K.) životnu situaciju ljudi, i kako crtavaju orijentacijsku mapu smislenog i poželjnog ljudskog djelovanja i kako fiksiraju najvažnije društvene vrijednosti, otkriva jasan raskorak s onim što vladajući sustav faktički zahtjeva i nameće. Sve očitiije i jasnije postaje da jedan čitav način života, jedan čitav način orijentacije živog djelovanja i jedan način riješavanja egzistencijalnih pitanja koje vladajući sistem nameće i podupire, najveći dometi kulture izravno ili neizravno dovode u pitanje i osporavaju. Takav način života više nije kulturno odobren i poželjan.«⁶

Dakle, kulturna revolucija se povezuje s načinom života. Ona nije samo kulturni čin, već zahvata »društvene odnose i sam način života... ona znači polet samodjelatnosti i stvaralaštva i razbijanje institucionalne građanske okoštalosti i kulturnog sektora, identifikovanje kulture sa načinom života.«⁷

Ako se kultura identifikuje s načinom života, ondako revolucije dolazi kad vladajući način života, koji određeni način proizvodnje i društveni sistem nameću, ne izražava potrebe i želje za rešavanjem egzistencijalnih problema velikog broja ljudi. Takav način življenja je doživljava kao »kulturno nepodnošljiv i protivkulturalan«. Kulturne tvorevine ne izražavaju život većine, namenjene su nekom užem delu ili društvenoj grupi, ili se nameću ljudima s čijim problemima nemaju mnogo zajedničkog. »Tada revolucija dobija šire, oslobodilačko značenje, jer ne obuhvata samo političku i ekonomsku strukturu. Ona zahvata i sam način života, ljudsku svakodnevnicu. Upravo promene u svakodnevnom životu su najbolje svedočanstvo koliko su ljudi i njihovi međusobni odnosi odista postali ljudski. Revolucionisanje društvenog života zahteva i revolucionisanje naše svakodnevnice« (Vrcan).

Pitanje koje dalje sledi, a postavio ga je Đ. Lukač, glasi: »Kako i u čijim rukama mogu snage civilizacije da postanu protivkulturalne? Ističući da ovakvo postavljanje problema »pripada već marksizmu«, odgovor bi glasio da je stvarna vlast radnog naroda nad proizvodnim snagama jedina garancija razrešenja ove suprotnosti i ponovnog ujedinjenja kulture i civilizacije, njihovog uzajamnog podupiranja. Ovo se – po Lukaču – ostvaruje na najvišem stepenu, kao najraznovrsnija forma demokratije – u socijalizmu⁸ i Lenjin to naglašava ističući da »samo dalji rad na toj osnovi i u istom pravcu oživotvoren (praktičnim) iskustvom diktature proletarijata, kao njegovom poslednjom borbom protiv svake eksploatacije, može biti priznat kao razvijanje prave proleterske kulture«⁹.



njena postavimo na ovaj način, onda je jasno da se do revolucionarnog pogleda na svet svesnog radništva ne dolazi tako što se radništvo isključuje iz do sada postignutog kulturnog razvika društva. Samo u neprekidnoj interakciji s ovim kulturnim razvikom, kritikujući njegove rezultate, prerađujući ih i dalje ih razvijajući, može proletarijat, i posebno njegov najsvesniji deo, stići na onaj stepen razvika da bi ispunio svoj istorijski poziv. Krajnji cilj ovog poziva, svoje sopstveno dijalektičko prevazilaženje. Kad nestanu klase, kad nestane eksploatacija, kad sredstva proizvodnje postanu društvena, kad društveni razvika prevaziđe razliku između sela i grada, između umnog i fizičkog rada, kad za svakog bude pristupačan rad koji će donositi radosti, tada će nastati socijalistička kultura, a ne »radnička kultura«.¹² Lenjinova vizija kulture sastojala se u zahtevu da se saviđaju štetne posledice društvene podele rada. Njegova kulturna strategija imala je tri velika cilja: brisanje razlika između sela i grada, između fizičkog i duhovnog rada i uspostavljanje osmišljenog rada. On je uvek govorio o kulturi socijalizma. Ako se shvati »da socijalizam omogućuje postepeno dospijevanje proizvodnih snaga do svijesti o vlastitoj povjesnoj ulozi, da, dakle, intencionalno znači dovođenje proizvodnih pretpostavki kulture u zabrane ranije rezervirane samo za tzv. kulturnu sferu«, taj tok događaja nije jednoznačan i ne zavisi samo od pukog ekonomskog rasta i procenta proizvodnje – o čemu je govorio i Lefevr.

Dakle, radnička klasa ne treba da stvara neku svoju posebnu kulturu po ugledu na građansku kulturu, jer sve bi ostalo na površini građanskih prethodnika, ne dodirujući ni za trenutak središte života. Istinski i pravi put bio bi pitanje o fundamentu i kontekstu kulture. Držaci se svoje devize (bolje manje, a bolje – valjano), Lenjin »uvek od temelja počinje da gradi kuću, da mlada socijalistička kultura ima širok, ekstezivan karakter«. On je bio za celovito oslobađanje ličnosti. Socijalizam može da bude najviši stepen tog demokratskog oslobađanja, jer je to oslobađanje izvedeno na najvažnijem području ljudskog života, na području rada, ekonomskog života. Lenjin se zalagao za svestrano ljudsko oslobađanje, i ne zaustavlja se samo na političkoj problematici, nego zalazi u sva pitanja svakodnevnog života ljudi. Kod njega – ističe Lukač – živi duboko ubeđenje da nema čoveka koji nije u stanju da ostvari plodonosan kontakt s kulturom. Međutim, mogućnosti kulture, za Lenjina, počinju tamo gde su za svakog položeni realni temelji njenom prilazu i usvajanju. Otud i početni ekstenzivni karakter kulturne politike socijalizma. Prvo se moraju ostvariti oni društveni i ekonomski preduslovi koji će ostvariti zaključana vrata kulture pred radnim masama.¹³ Lenjin je ispravno zaključivao da kulturnu revoluciju ne treba posmatrati samo u odnosu na »superstrukturu« (kultura u užem smislu, vaspitanje), već kao revolucionarni proces koji prožima samu ekonomsku osnovu. U vezi s fazom prelaska u socijalizam, Lenjin je govorio da se borba protiv ideologije prošlosti mora odvijati u dve dimenzije: kao borba za stvarno znanje u prosvetnom aparatu, s jedne strane, i kao borba za mijenjanje običaja, za oblikovanje novog načina života, s druge strane.¹⁴ Čini se da su prihvatljiva mišljenja koja se odnose na povezanost kulture i revolucije:

1. Ne može se govoriti o kulturnoj revoluciji bez promena načina proizvodnje, pošto su međusobno tesno povezani oblici eksploatacije, način proizvodnje potrošnih dobara i praktična ideologija. Ne može se odvajati borba protiv izrabljivanja od borbe za novi način života.

2. Sistem potreba može da se usmeri ka novom društvenom odnosu u oblasti ekonomije i ideologije. Njega ne mogu da formulišu klase koje ne vladaju u kapitalističkom proizvodnom odnosima, a pogotovu ne radnička klasa.

3. Nema nikakvog smisla da govorimo o novom humanizmu, ako kulturnu revoluciju ne shvatimo kao njegovu podlogu, kao deo promena proizvodnih odnosa.¹⁵

Uloga radničke klase u pogledu kulture, njena istorijska misija, ogleda se u ukidanju klasnih podela u kulturi, koje su rezultat podele rada, u ukidanju različitih specijalnih funkcija unutar društvene podele rada. Pitanje je: kako da se kulturi prizna proizvodnost, a radu stvaralaštvo?¹⁶ Time dolazimo do pitanja rada i kulture – odnosa koji je često zapostavljen, ne samo u građanskoj već i marksističkoj misli.

K. Manhajm je postavio jedno od bitnih pitanja za shvatanje kulture kao načina života: »Kako se mijenja oblik, fizionomija kulture kad slojevi, koji bilo kao stvaraoci ili kao primaoci, aktivno sudjeluju u kulturnom životu, postaju sve širi, sveobuhvatniji?«¹⁷

Ističući da su uverenost u bitnu jednakost svih ljudskih bića i saznanja da pojedinac ima slobodnu volju i da postoji svest o vlastitoj životnoj osobenosti – temeljna načela demokratije, Manhajm zaključuje »da se demokratska kultura može održati jedino ako prođe kroz pročin isključivo društvenog vrednovanja vlastite ličnosti i dođe u dodir sa egzistencijalnom osobenošću, s koje su skinute sve društvene maske«.¹⁸

Jedno od ključnih pitanja današnjeg kulturnog trenutka jeste pitanje kulturne demokratije. To je i suština pristupa kulturi kao načinu života. Danas se često ističe da se umesto o kulturi može govoriti o načinu života zajednice i »kvalitetu života«, kako bi se proširila svest o međusobnoj povezanosti raznih oblasti društvenog života, kulturnih, društvenih, političkih, privrednih delatnosti, itd. Pri tom se naglašava da želja za poboljšanjem »kvaliteta života« kulturnom akcijom može da se sagleda kao razvojni aspekt načina života.¹⁹ Ali, na žalost, još uvek je to više jezička transformacija. Međutim, nije dovoljno samo izvršiti jezičku transformaciju, jer se čini da se u potpunosti demokratska stremjenja u kulturi najranije ostvaruju u »epistemološkoj spekulaciji«. Potrebno je izvršiti i pojmovno prilagodavanje, jer kultura shvaćena kao način života proširuje obim pojmova. Zato je pojmovno prilagodavanje složenije od jezičkog. Kad se odlučuje o ovome »moramo u svojoj slici svetu uvesti delatnosti koje se, u sadašnjim okolnostima, možda namah ne sagledavaju kao kulturne: vidovi braka na zapadu Irske; marche i cuisine, belgijske ili francuske domaće; podatke o broju slušalaca avangardne muzike, ermitovane preko nemačkog radija; navike zimskog opijanja u severnoj Saknadinaviji; jugoslovensku radnu etiku spram slobodnog vremena i rasonode; savetovanište za trudnice u Finskoj. Prihvatiti sve ovo, kao delatnosti kojima dominiraju kulturne vrednosti, a u to imajmo i politički, privredni i socijalni značaj, predstavljaju pre pojmovno no jezičko prilagodavanje«.²⁰

U obzir se, da le, moraju uzimati način proizvodnje, način rada, svakodnevni život, jednoličan rečju – promena kulturnog obrasca.

Brojni su oni koji su u ime »radničke kulture« kruto negirali dotadašnju kulturu, ograđivali se od postojećih rezultata i nastojali da isključivo iz radničkog bića i njihove ideologije stvore »radničku kulturu«. Lenjin je tokom čitavog života odbacivao svaki »ouvričizam« ovakve vrste. Revolucionarni pogled proletarijata na svet je, po Lenjinu, »mnogo više od onoga što spontano izrasta iz jedinstvenog života radnika«.¹⁰ Da je Lenjin ovako mislio, najbolje nam svedoče njegove reči: »Mnogi su iskreno uvereni da se panem etlircensens mogu savladati teškoće i opasnosti savremenog perioda. Hlebom sigurno. Što se tiče igara-neka ih! – ne bunim se. Ali neka pri tom ne zaboravljaju da igre nisu velika umetnost, već pre više ili manje lepa razonoda. Ne treba pri tom zaboravljati da naši radnici i seljaci nipošto ne podsećaju na rimski lumpen-proletarijat. Oni se ne izdržavaju na račun države, nego svojim radom izdržavaju državu... Zaista, naši radnici i seljaci zaslužuju nešto više nego igre. Oni su stekli pravo na istinsku veliku umetnost.«¹¹

Ova konstatacija sadržajno znači da revolucionarni pogled na svet radničke klase »ne može da se suzi na suprotnost kapitaliste i radnika, nego obuhvata sve probleme razvika čitavog društva. A čim ovo pitanje kod Le-

Međuzavisnost kultura, izlaganje tuđim načinima života da bi se upoznao svoj, činjenice su koje imaju dalekosežan značaj za promene koje se dešavaju u kulturama savremenog sveta.

Pitanje koje danas mora da bude predmet istraživačke pažnje i nove teorijske inicijative bilo bi: kako se načelo životne autonomije i samosvojnosti pojedinca kao društvene jedinice odražava na područje kulture, »koja se obično smatra oštro idijeljenom od političke arene«?²¹ Potrebno je istaći da se većina autora za ovakvu široku odredbu kulture ne odlučuje iz nekih »operativnih razloga«, već upravo zbog toga što u takvim definicijama, koje su »sukobljavajuće« s nekim ranijim stavovima o kulturi, vide njihovu demokratsku. Po njima, kultura obuhvata sve strukture, načine i uslove života jednog društva, kao i različite načine na koje se jedinka izražava i ostvaruje u tom društvu.²²

Mnogi prave razliku između kulture koja uključuje »egzistencijalne vidove« i »kulture« (Moren), između »kultivisane kulture« i »socio-kulture« (ž. M. Mekli), a mnogi istraživači ipak prihvataju preporuku konferencije u Helsinkiju o kulturnim prilikama u Evropi: »Kultura nije samo gomilanje saznanja i dala koje elita proizvodi, prikuplja i čuva kako bi ih izložila svima, niti pak ono što jedan narod bogate prošlosti nudi kao model drugim narodima, čija istorija nije bila bogata. Kultura se ne ograničava samo na to da umetnička i istorijska dela učini dostupnim svima, već je ona istovremeno i sticanje znanja, i zahtev za određenim načinom života, i potreba za komunikacijom. Kultura nije teorija koju treba osvojiti i posedovati, već način ponašanja, koegzistiranja sa bližnjima, sa prirodom; ona nije oblast koju treba demokritizovati, već je postala demokratija koju treba pokrenuti.«²³

Kultura nije neka apstraktna kategorija, niti mogućnost izbora nekih unapred smišljenih obrazaca ljudskog načina življenja. Društvo se menjalo i menja u pravcu omogućavanja sve većem broju pojedinaca da sudeluju u kulturi, i taj novi proces stvorioće novu koncepciju kulture – jezički, pojmovno i strukturalno – kulture kao načina života. Kad nema ovog delovanja, kad nema kreiranja ljudske svakodnevnice, onda kultura gubi svoju spontanost i otvorenost, »zatvara se u određeni okvir postaje nagacija samog kulturnog čina«.

Kulturna demokratija podrazumeva »participativan način života, čija je prva briga razvojni ciklus u kojem se javljaju nove kulturne mogućnosti... to podrazumeva premeštanje vlasti, što znači sagledavanje društva na nov način – novo višenje načina života«.²⁴ Te promene bi se ogledale u većem stvaralačkom učešću ljudi koji treba da imaju uvid u pretpostavke i okolnosti sopstvenog načina življenja, svakodnevnog ponašanja. Da bi kulturna demokratija postala stvarnost i programi kulture išli ukorak s menjanjem načina života, onda o kulturi treba raspravljati demokratski, jer kultura kao način života predstavlja stvaralaštvo velikog broja ljudi. Demokratizacija znači uslov da kultura bude svima pristupačna. Međutim, ponekad se s pravom ističe²⁵ da kad bi se i pretpostavilo da je demokratizacija kulture ostvarljiva, javlja se pitanje da li je to dovoljan »program« za razvoj i unapređivanje kulture. Zahtev za demokratizacijom kulture je zahtev za prisvajanjem kulture od strane ljudi, zahtev za njenom demokratskom »potrošnjom«. On predstavlja kulturu kao datu činjenicu. Ali, kultura nije samo postojeća činjenica, ona se ne može održavati u životu pažljivim čuvanjem onoga što je već stvoreno. Ako se ne obogaćuje stalnim stvaralaštvom, to je kultura koja umire.²⁶

Napomene:

1 Gorc A., »Tegobni socijalizam«, str. 90.

2 Moren E., »Duh vremena«, BIGZ, Beograd 1979, str. 249.

3 Vujović S., »Lifevrova kritička teorija svakodnevnog života«, »Sociologija« 2 – 3/1978, str.

257.

4 Vrcan S., »Marksističko shvaćanje kulture«, »Kulturni radnik«, 4/1975, str. 91 – 92.

5 Petrović G., »Kultura između elite i masa«, u »Mišljenje revolucije« str. 256.

6 Vrcan S., isto, str. 99 – 100.

7 Prnjat B., »Kulturna politika«, »Radnička štampa«, Beograd 1979, str. 84.

8 Lukač D., »Lenjin i pitanja kulture«, »Polja«, 182/1974, str. 4.

9 Lenjin I. V., »O književnosti«, »Kultura«, Zagreb 1949, str. 167.

10 Lukač D., isto, str. 4.

11 Lenjin I. V., »O književnosti«, »Kultura«, Beograd 1949, str. 223.

12 Lukač D., isto, str. 4.

13 Lukač D., isto, str. 3.

14 Godard F., »O pojmu potrebe i konceptu klasne prakse«, »Marksizam u svetu«, 11/1975,

str. 61.

15 Isto, str. 61.

16 Puhovski Ž., isto, str. 128. »Na često postavljano pitanje stvara li proletarijat radikalno novu kulturu, i uzima li nešto od ranije kulture, pojedini autori odgovaraju da ovakve formulacije zapravo samo skrivaju pravi problem: stvara li, naime, proletarijat uopće još kulturu... (ž. P.) odgovor mora biti negativan: proletarijat doista više ne stvara svoju kulturu. Njegova je povijesna funkcija u tom pogledu određena nužnošću postupnog razbijanja kulture kao samosvojne i samostalne religije ljudske djelatnosti« (Isto, str. 126).

17 Manhajm K., »Eseji o sociologiji kulture«, »Stvarnost«, Zagreb 1980, str. 185.

18 Manhajm K., isto, str. 257.

19 Pajin R., »Kulturna demokratija u zapadnoj Evropi«, »Kultura«, 53/1981, str. 133 – 134.

20 Pajin R., isto, str. 138.

21 Manhajm K., isto, str. 199.

22 Mekli Žan – Mari, »Kultura i demokratija«, »Kultura«, 53/1981, str. 143.

23 Vidi: »Kultura«, 53/1981, str. 143.

24 Pajin R., isto, str. 134.

25 Videti: Girard A., »Kulturni razvoj – Iskustva i politike«, Zavod za kulturu Hrvatske, Zagreb 1977, str. 200.

26 Petrović G., »Kultura između elite i masa«, str. 253.

SVAKOG MESECA U KIOSCIMA I KNJIŽARAMA

POLJA

POLJA ĆETE NAJREDOVNIJE DOBITI AKO UPLATITE GODIŠNJU PRETPLATU OD 240 DIN. NA ŽIRO RAČUN 65700-603-6324 NIŠRO DNEVNIK, OOUR REDAKCIJA, ZA POLJA

PRETPLATITE SE I VI NA POLJA

PRETPLATNI ODSEČAK

ČASOPIS POLJA
Katolička porta 5/II
21000 Novi Sad

Administracija: Dnevnik, Bulevar 23 oktobra 31
Pretplata za 12 brojeva je 240 dinara. Brojevi će vam biti uručivani redovno.
Svojim potpisom obavezujem se da ću iznos godišnje pretplate uplatiti na žiro račun 65700-603-6324, NIŠRO DNEVNIK, OOUR Redakcija (sa naznakom za Polja)

(ime i prezime, odnosno naziv ustanove)

(adresa na koju želite da vam se šalje časopis)

(mesto i datum)

(potpis)